

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Oja liigikaitseala kaitse alt väljaarvamine” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Vabariigi Valitsuse määrus „Oja liigikaitseala kaitse alt väljaarvamine” on ette valmistatud looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel.

Eelnõukohase määrusega arvatakse looduskaitsealade väärtuste puudumise tõttu kaitse alt välja Oja liigikaitseala (edaspidi *kaitseala*), mis asub Viljandi maakonnas Viljandi vallas, ja tunnistatakse kehtetuks otsused, millega on võetud kaitseala kaitse alla. Ala looduskaitse alt väljaarvamise kaotatakse alal kehtinud looduskaitsealade piirangud.

Kaitstava loodusobjekti kaitse alla võtmise otsuste kehtetuks tunnistamisel kohaldatakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 kohaselt looduskaitseaduse §-des 8 ja 9 sätestatut.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Meelis Suurkask (tel 516 4997, e-post meelis.suurkask@keskkonnaamet.ee), eelnõu vastavust looduskaitseadusele ja seletuskirja nõuetekohast vormistust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Eleri Laidma (tel 5304 7558, e-post eleri.laidma@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Johanna Jürima (tel 5699 8712, e-post johanna.jurima@keskkonnaamet.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee). Keeleliselt on toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee). Kaitseala seisundit on lähtuvalt liikidest hinnanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise spetsialist Meelis Suurkask.

2. Eelnõu sisu, kaitse alt väljaarvamise põhjendused

Oja liigikaitseala on kaitse alla võetud Viljandi Maakonnaavalitsuse 9. novembri 1992. a määrusega nr 413 „Looduskaitse korraldus Viljandi maakonnas”. Alal puudub looduskaitseaduse (edaspidi *LKS*) kohane kaitse-eeskiri, kehtib LKS-järgne piiranguvööndi režiim. Oja liigikaitseala pindala kattub 66% ulatuses Jamsi metsise püsielupaigaga. Seega on suures osas tegemist topeltkaitsega alaga. Oja liigikaitseala kaitse alt väljaarvamise korral arvatakse tegelikult kaitse alt välja 27,2 ha suurune ala, mis jääb täies ulatuses riigimaale. Vastavalt LKS § 91 lõikele 1 jäävad enne looduskaitseaduse jõustumist moodustatud kaitsealade ja looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord kehtima kuni nimetatud seaduse alusel kehtestatud kaitse-eeskirjade jõustumiseni või kaitse kehtetuks tunnistamiseni.

LKS § 7 kohaselt on kaitse alla võtmise, sealjuures kaitse jätkamise eelduseks loodusobjekti ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus, rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus või kui see on vajalik nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) või Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) rakendamiseks.

Vastavalt LKS § 13 lõikele 1 kohaldatakse loodusobjekti kaitse alla võtmise otsuse kehtetuks tunnistamisel seaduse §-des 8 ja 9 loodusobjekti kaitse alla võtmise kohta sätestatud. Arvestades LKS § 8 lõiget 4, võib jätta loodusobjekti kaitse alla võtmata või loobuda objekti kaitsest, kui see ei ole otstarbekas. Otstarbekuse korral hinnatakse eelkõige seda, kas on olemas alternatiivseid meetmeid, mis aitaksid loodusobjekti ohustavaid tegureid vähendada või vältida, ning seda, kas kaitse on vajalik, arvestades selle väärtuse seisundit.

LKS § 10 lõike 1 kohaselt võtab ala kaitsealana kaitse alla Vabariigi Valitsus ning lähtudes eeltoodust ja haldusmenetluse seaduse § 68 lõikest 2 tunnistab senise kaitse-eeskirja või kaitsekorra kehtetuks samuti Vabariigi Valitsus. Kehtetuks tunnistatakse kõik kaitseala kaitse alla võtmist puudutava otsuse vastavad osad.

Oja liigikaitseala riikliku kaitse alt väljaarvamise ettepaneku tegemisel on lähtutud kaitse planeerimise spetsialisti Meelis Suurkase 2019. aastal tehtud vaatlustest ja keskkonnaregistri andmetest. Kaitseala kaitse alt väljaarvamise otsuse tegemisel analüüsiti esmalt seda, kas loodusobjektil on jätkuvalt olemas kaitse alla võtmise eeldused, ja seejärel, kas kaitse jätkamine kaitstava loodusobjektina on nende eelduste säilitamiseks vajalik.

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse all hoidmise eeldustele

Oja liigikaitseala kaitse alla võtmise eesmärk 1992. aastal oli I kategooria linnuliigi väike-konnakotka pesapaiga kaitse. Väike-konnakotkast ei ole kaitsealal pesitsenud 1992. aastast alates.

Väike-konnakotkas (*Clanga pomarina*) on Eestis I kaitsekategooriasse arvatud Euroopa Liidu linnudirektiivi I lisasse kuuluv liik. Väike-konnakotkas on Eesti arvukaim kotkaliik. Viimase linnudirektiivi aruande aluseks oleva arvukushinnangu, kus kasutati senisest suuremat alapõhist arvukusinfot, kohaselt pesitseb Eestis 600–700 paari väike-konnakotkaid. Eesti väike-konnakotkaste populatsiooni seisundit võib hinnata heaks, sest liigi arvukus on teiste kotkaliikidega võrreldes suurem ja viimaste aastakümnete jooksul olnud stabiilne. Keskkonnaregistris on registreeritud 632 liigi leiukohta.

Väike-konnakotka elupaika iseloomustab mosaiiksus, kus pesamets piirneb saagijahiks kasutatava avamaastikuga. Väike-konnakotka peamised toitumisalad on traditsiooniliselt majandatavad avatud rohumaad (karjamaad ja heinamaad), mis paiknevad kahe või ka enama kilomeetri raadiuses pesapaigast. Probleemiks on rohumaade võsastumine ja selle tõttu toitumisalade kadumine. Toitumisalade hävimine ja kvaliteedi halvenemine on keskmise tähtsusega ohutegur. Kaitse alt väljaarvataval alal ei ole väike-konnakotka toitumisalasid.

Tuginedes väike-konnakotka seisundi hinnangule, ei ohusta Oja liigikaitseala kaitse alt väljaarvamine väike-konnakotka seisundit.

2019. aasta vaatluste kohaselt ei leitud kaitsealal haruldasi maismaakooslusi ega liike. Kokku on Oja liigikaitsealal (kaitse alt välja jääval alal) registreeritud 23 linnuliiki. 2019. aasta kevadel pesitses uuritud alal 19 liiki, nendest oli III kaitsekategooria kaitsealuseid liike üks (väike-kärbsenäpp). Vaadeldud ajal külastas kaitsealt välja jäävat ala toitumiskäigul III kategooria kaitsealustest liikidest hallpea-rähn, händkakk ja musträhn. Alal ei ole registreeritud selliseid liike, kes vajaksid spetsiaalset kaitsekorda või majandamist, mida poleks võimalik rakendada majandatavatel aladel ka väljaspool kaitseala.

2.2. Kaitse all hoidmise otstarbekus

Oja liigikaitseala pindala kattub 66% ulatuses Jamsi metsise püsielupaigaga, suures osas on tegemist topeltkaitsega alaga. Kaitseala põhiväärtused jäävad olemasoleva Jamsi metsise püsielupaiga territooriumile ja on tzoneeritud sihtkaitsevööndisse. Kunagised väike-konnakotka pesapuud jäävad Jamsi metsise püsielupaiga sihtkaitsevööndisse.

Kaitse alt arvatakse välja alad, kus on enamasti levinud inimtegevusest tugevalt mõjutatud kuivendatud metsad. Neid alasid ei peetud vajalikuks arvata Jamsi metsise püsielupaiga koosseisu. Kaitse alt välja arvataval alal pesitsevad valdavalt levinud linnuliigid.

Liigi seisund loetakse soodsaks, kui selle asurkonna arvukus näitab, et liik säilib kaugemas tulevikus oma looduslike elupaikade või kasvukohtade elujõulise koostisosana, kui liigi looduslik levila ei kahane ning liigi asurkondade pikaajaliseks säilimiseks on praegu ja tõenäoliselt ka edaspidi olemas piisavalt suur elupaik (LKS § 3 lõige 2). Sealjuures tuleb tagada III kaitsekategooria liikide vähemalt 10% teadaolevate ja keskkonnaregistris registreeritud elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamise või püsielupaikade kindlaksmääramisega lähtuvalt alade esinduslikkusest (LKS § 48 lõige 3). Seetõttu on kaitseala kaitse all hoidmine otstarbekas, kui kaitsealale jäävate liikide seisund poleks soodne ja alale jääksid esinduslikud elupaigad, mis aitavad säilitada liigile piisavalt suurt elupaika ja seeläbi hoida neid liike soodsas seisundis.

Kaitse alt välja jääval alal kasvavad tavalised kuivendatud majandusmetsad. 27,2 ha suurusest kaitse alt välja jäävast alast moodustavad 74% kõdusoometsad, 24% soovikumetsad ja 2% salumetsad. Arenguklasside järgi on kaitse alt välja jääval alal levinud keskealised ja küpsed metsad. Keskealised ja küpsed metsad moodustavad vaadeldud ala pindalast 67%, latimets ja valmiv mets kokku 27% ja lageraelank 6%. Kui lageraelank välja arvata, siis on vaadeldud ala metsade keskmine vanus 64 aastat. Seega puuduvad suuremal osal alast kaitse alla võtmise eeldused LKS § 7 tähenduses. Silmapaistvatest metsakooslustest jääb välja arvatavale alale 0,5 ha suurune kõrge vanuse ja mitmekesise koosseisuga salumets (naadi metsakasvukohatüüp), mis vastab vääriselupaiga tunnustele. See metsaosa jääb riigimaale ja selle säilimine on otstarbekas tagada vääriselupaigana. Vääriselupaiga inventuur on tehtud ja metsaeraldus 7 on kantud keskkonnaregistrisse vääriselupaigana (VEP nr 205707).

Ala kaitse alt väljaarvamisel kaovad piirangud metsade majandamisele, ehitamisele, sõidukitega sõitmisele, rahvaürituse korraldamisele ja jahipidamisele. Tegemist on metsamaaga, kus metsade majandamine, jahipidamine ja sõidukitega sõitmine toimub edaspidi üldise korra alusel.

Arvestades asjaoludega, et kaitsealal ei ole ohustatud, haruldasi ja piirkonnale ainuomaseid liike, kooslusi ega elupaigatüüpe, kaitseala ei ole arvatud Natura linnu- ega loodusalade hulka, ei ole kaitseala kaitse all hoidmine otstarbekas. Tegemist on väike-konnakotka pesapaiga ümber moodustatud kaitsealaga, kuid väike-konnakotkast ei ole seal pesitsenud 1992. aastast alates, tegemist on suures osas topeltkaitsega alaga, kus on levinud inimtegevusest tugevasti mõjutatud ja kuivendatud metsad. Oja liigikaitsealal pesitsevate linnuliikide ja teiste kaitsealal elavate kaitsealuste liikide kaitse on tagatud ka kaitsealata looduskaitseaduse isendikaitset puudutavate sätetega.

3. Menetluse kirjeldus

Oja liigikaitseala kaitse alt väljaarvamise määruse eelnõu avalik väljapanek toimus ajavahemikus 16. septembrist kuni 18. oktoobrini 2020. a. Materjalidega sai tutvuda Keskkonnaameti kodulehel. Teade määruse eelnõu avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 16. septembri 2020. a maakondlikus ajalehes Sakala ja 17. septembri 2020. a päevalehes Õhtuleht. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 15. september 2020. a. Looduskaitseaduse § 9 lg 4 p 3 alusel tehti ettepanek arutada asja ilma avaliku aruteluta. Ettepanekut avaliku arutelu korraldamiseks ei tehtud.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti kaitsealal paikneva kolme kinnisasja neljale eraomanikule, Viljandi Vallavalitsusele, Riigimetsa Majandamis Keskusele ja MTÜ Eesti Metsa Abiks teade määruse eelnõu avaliku väljapaneku kohta koos määruse eelnõu ja seletuskirjaga.

Määruse eelnõule esitas ettepanekud kaks organisatsiooni. Esitatud ettepanekud ja Keskkonnaameti vastused ettepanekutele on toodud alljärgnevas tabelis.

Arvamuse esitaja nimi ja seos eelnõuga	Arvamuse kokkuvõte	Menetleja otsus
MTÜ Niilusoo	Ettepanek peatada Oja liigikaitseala kaitse alt välja arvamise menetlus kuni metsise kaitsekorra ja ulatuse piisavuse analüüsi tulemuste selgumiseni 2021. aasta kevadel.	Oja liigikaitseala pindala kattub 66% ulatuses Jamsi metsise püsielupaigaga. Kaitse alt arvatakse välja alad, kus on enamasti levinud inimtegevusest tugevalt mõjutatud kuivendatud metsad. Neid alasid ei peetud vajalikuks arvata Jamsi metsise püsielupaiga koosseisu. Keskkonnaamet leiab, et ei ole põhjendatud Oja liigikaitseala kaitse alt välja arvamise menetluse peatamine.
MTÜ Eesti Metsa Abiks	1. Ettepanek mitte arvata kaitse alt välja Oja liigikaitseala ja muuta Oja liigikaitseala Oja looduskaitsealaks. Muuta Oja LKA võõnditüüpi piiranguvõõndist sihtkaitsevõõndiks.	Määruse seletuskirjas toodud asjaoludele ei ole kaitseala kaitse all hoidmine otstarbekas. Oja liigikaitsealal pesitsevate linnuliikide ja teiste kaitsealal elavate kaitsealuste liikide kaitse on tagatud ka kaitsealata looduskaitseaduse isendikaitset puudutavate normidega. Seetõttu arvataksegi see ala kaitse alt välja. Oja liigikaitseala kaitse alt väljaarvamisega langeb ära vajadus moodustada Oja looduskaitseala ja tsooneeringut muuta.
	2. Ettepanek lisada Jamsi metsise PEPi ja praeguse piiri ääres asuv Natura elupaik 9080* Oja LKA-sse.	Arvestades VV korraldust 615 ei ole Oja liigikaitseala määratud loodusala ning ala eesmärgiks ei ole metsaelupaigatüüpide kaitse, mistõttu sellelt alalt ei oodata panust elupaigatüüpide seisundi parandamiseks.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Liidu õigus ei reguleeri otseselt määruse eelnõus käsitletud küsimusi.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulu mõningane suurenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 2 kohaselt makstakse LKS §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt maamaksu 50% maamaksumäärast. Kuna 27,2 ha varem piiranguvööndisse jäävast alast arvatakse looduskaitsealt välja, laekub esialgse arvestuse järgi maamaksu Viljandi vallale rohkem ligikaudu 72 eurot aastas.

Ala ei kuulu Natura 2000 võrgustikku. Kaitsealale ei jää poollooduslikke kooslusi.